

این آمارها را کاندیداهای ریاست جمهوری بخوانند

جریان شناسی بیکاری در فارغ التحصیلان دانشگاهی

کشور در ۱۰ منطقه پژوهشی دسته‌بندی شده‌اند که بالاترین نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی مربوط به منطقه دویعنی استان‌های شمالی شامل گیلان، مازندران و گلستان می‌شود. در این ۳ استان میانگین نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی حدود ۶۶درصد است. در رتبه دوم، استان‌های منطقه ۶ یعنی یزد، اصفهان و چهارمحال‌وبختیاری قرار دارند که نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی این استان‌ها بیش از ۵۶درصد است. در رتبه سوم، استان‌های منطقه ۳ یعنی اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی و زنجان قرار دارند که نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی استان‌های مذکور نیز حدود ۵۱/۸درصد بوده است؛ اما کمترین نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی نیز مربوط به منطقه یک یعنی ۲ استان البرز و تهران می‌شود که نرخ بیکاری آنها در سال گذشته حدود ۳۹درصد بوده است. پس از این دو استان، استان‌های واقع در منطقه ۶ پژوهشی کشور یعنی خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی و سمنان کمترین نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی را دارند که این میزان در سال گذشته حدود ۴۰درصد بوده است.

۹ فارغ‌التحصیلان کدام دانشگاه‌ها بیشتر بیکارند؟

یکی دیگر از موارد جالب‌توجه در برنامه «پایش وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور» که توسط وزارت علوم تهیه شده، مربوط به نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های کشور است. طبق پایش انجام‌شده توسط وزارت علوم، در سال ۱۳۹۹ با بالاترین نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان با مدرک لیسانس را دانشگاه الزهرا با ۵۲/۵درصد داشته است. پس از این دانشگاه، فارغ‌التحصیلان لیسانس دانشگاه خوارزمی تهران با ۴۸/۹درصد و فارغ‌التحصیلان لیسانس دانشگاه صنعتی خواجه‌نصیر با ۴۸/۶درصد در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند. بین دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور، فارغ‌التحصیلان لیسانس دانشگاه صنعتی قم با ۱۷/۶درصد، صنعتی شیراز با ۱۸/۲درصد و استان کردستان با ۲۳/۵درصد، کمترین نرخ بیکاری را داشته‌اند.

در مقطع فوق لیسانس، فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های یاسوج، هرمزگان و الزهرا به‌ترتیب با ۴۲/۷درصد، ۴۰/۵درصد و ۴۱/۱درصد بالاترین نرخ بیکاری را بین دانشگاه‌های کشور داشته‌اند. فارغ‌التحصیلان لیسانس گلستان، علم‌وصنعت و کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان نیز به‌ترتیب با ۱۴/۳درصد، ۲۲درصد و ۲۲/۹درصد، کمترین نرخ بیکاری را بین فارغ‌التحصیلان دانشگاهی دارند.

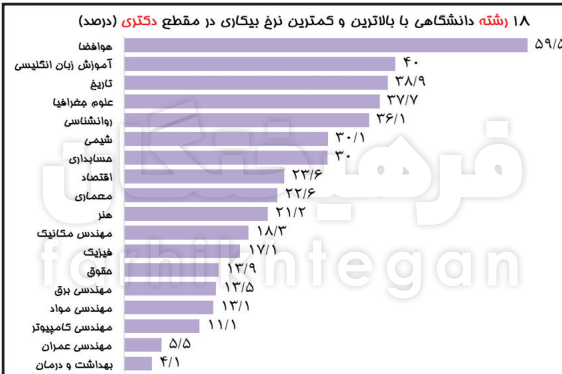
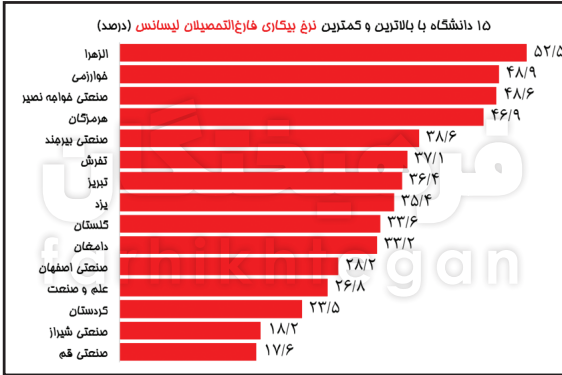
در مقطع دکتری نیز، فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های صنعتی اصفهان، ولیعصر (عج) رفسنجان و یاسوج به‌ترتیب با ۳۵/۳درصد، ۲۲/۳درصد و ۲۱/۸درصد بالاترین نرخ بیکاری را بین فارغ‌التحصیلان دوره دکتری کشور دارند. همچنین فارغ‌التحصیلان دکتری دانشگاه‌های الزهرا، قم و صنعتی سهند به‌ترتیب با ۱/۵درصد، ۲/۷درصد و ۳/۷درصد، کمترین نرخ بیکاری را بین فارغ‌التحصیلان دوره دکتری کشور داشته‌اند.

۹ کدام رشته‌ها بیشترین بیکاری را دارند؟

طرح پایش وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور اطلاعات دیگری نیز دارد که ازجمله آنها می‌توان به رشته‌های دانشگاهی با بیشترین و کمترین نرخ بیکاری اشاره داشت. طبق داده‌های جمع‌آوری شده توسط وزارت علوم، در مقطع لیسانس رشته‌های تاریخ، علوم جغرافیا و هوافضا به‌ترتیب با ۶۷/۳درصد، ۶۵/۴درصد و ۶۲/۷درصد، بالاترین نرخ بیکاری را بین فارغ‌التحصیلان دانشگاهی داشته‌اند. در این مقطع، فارغ‌التحصیلان رشته‌های بهداشت درمان، مهندسی کامپیوتر و مهندسی برق به‌ترتیب با ۲۲/۱درصد، ۳۹/۲درصد و ۴۲/۲درصد، کمترین نرخ بیکاری را داشته‌اند.

در مقطع فوق لیسانس، فارغ‌التحصیلان رشته‌های تاریخ، علوم جغرافیا و اقتصاد به‌ترتیب با ۵۷/۸درصد، ۵۷/۵درصد و ۵۶/۹درصد به‌ترتیب بالاترین نرخ بیکاری را بین کل فارغ‌التحصیلان دارای مدرک فوق لیسانس داشته‌اند. در این مقطع نیز فارغ‌التحصیلان فوق لیسانس رشته‌های بهداشت و درمان، مهندسی مکانیک و حسابداری به‌ترتیب با ۱۲/۱درصد، ۲۳/۴درصد و ۲۴/۴درصد، کمترین نرخ بیکاری را داشته‌اند.

درنهایت، در مقطع دکتری، فارغ‌التحصیلان هوافضا با ۵۹/۵درصد، آموزش زبان انگلیسی با ۴۰درصد و فارغ‌التحصیلان تاریخ با ۳۸/۹درصد، بالاترین نرخ بیکاری را در این مقطع داشته‌اند. در این مقطع، فارغ‌التحصیلان رشته‌های بهداشت و درمان، مهندسی عمران و مهندسی کامپیوتر به‌ترتیب با ۴/۱درصد، ۵/۵درصد و ۱۱/۱درصد، کمترین نرخ بیکاری را بین رشته‌های مختلف دارا هستند.

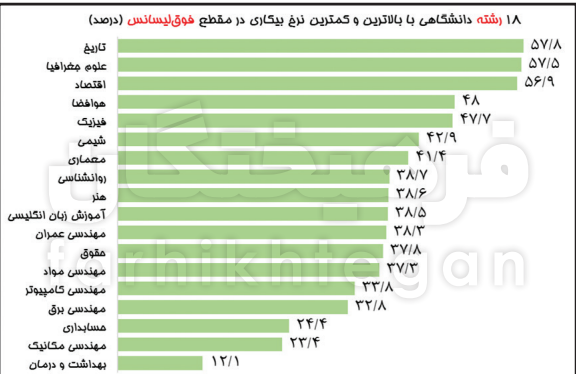
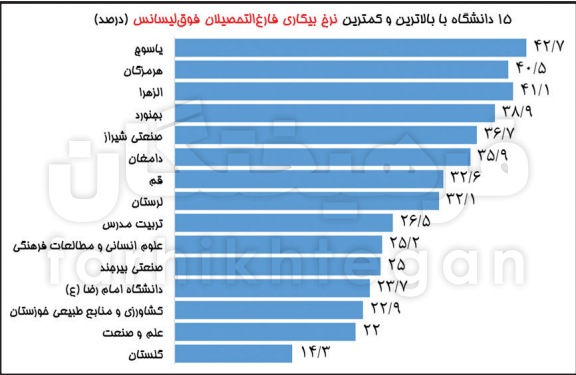
همچنین شاخص‌های «نرخ مشارکت» و «نسبت اشتغال» هر دو با کاهش مواجه می‌شوند و به تعداد جمعیت غیرفعال افزوده می‌شود. این وضعیتی است که دلیل کاهش نرخ بیکاری در کشورمان در شرایط کروناپی را توضیح می‌دهد.

۹ ۴۰ درصد بیکاران کشور مدرک دانشگاهی دارند

یکی از ویژگی‌ها و خصیصه‌های بازار کار در ایران، حجم بالای بیکاران دانشگاهی است. براساس آمارهای مرکز آمار ایران، تعداد بیکاران کشور از ۲/۸ میلیون نفر در سال ۹۰ به ۳/۲ میلیون نفر تا سال ۹۷، به ۲/۹ میلیون نفر تا پایان سال ۹۸ و ۲/۵ میلیون نفر تا پایان زمستان سال ۹۹ رسیده است. نکته قابل‌تأمل اینکه، طی این مدت، تعداد بیکاران دارای مدرک دانشگاهی (فارغ‌التحصیل) از حدود ۹۰۰ هزار نفر در سال ۹۰ به یک میلیون و ۲۵۴ هزار نفر تا سال ۹۷، به یک میلیون و ۲۰۵ هزار نفر تا پایان سال ۹۸ و به ۹۶۱ هزار نفر تا پایان زمستان سال ۹۹ رسیده است. به‌عبارتی، درحالی طی سال ۹۰ بیکاران دارای مدرک دانشگاهی سهم ۳/۱۳درصد از کل بیکاران کشور را داشتند، این میزان تا سال ۹۷ به ۳۷/۱درصد تا سال ۹۸، به ۴۱/۶درصد و تا پایان زمستان ۹۹ نیز به ۳۸/۸درصد رسیده است. درخصوص دلایل افزایش نرخ بیکاری و سهم بیکاران دارای مدرک تحصیلی از کل بیکاران کشور پژوهش‌های مختلف، دلایلی را مطرح کرده‌اند که می‌توان همگی این دلایل را در موارد زیر خلاصه کرد. مورد اول اینکه یکی از مهم‌ترین عوامل رشد جمعیت فارغ‌التحصیل بدون شغل، توجه زیاد به سیاست‌های کمی نظام آموزش عالی بدون در نظر گرفتن مهارت‌آموزی است. این موضوع موجب‌شده افراد زیادی با تحصیلات عالی نتوانند در بازار کار جذب شوند، چراکه این افراد متناسب با نیاز بازار کار آموزش ندیده‌اند. مورد دوم، تشویق به مدرک‌گرایی و عدم ورود به‌موقع فرد به بازار کار است که موجب‌شده سن ورود به بازار کار بالا برود و همزمان انتظارات افراد هم تغییر فاز دهد. برای مثال فردی که با مدرک لیسانس حاضر بود شغلی را در اختیار بگیرد، حالا با مدرک فوق لیسانس و دکتری حاضر به رفتن به شغل مذکور نیست. سومین چالش بازار کار، نرخ بیکاری به‌مراتب بالاتر زنان نسبت به مردان است که به‌رغم نرخ مشارکت پایین‌تر زنان نسبت به مردان برای سال‌های متمادی، بحث‌برانگیز بوده است.

۹ در برخی استان‌ها ۶۰درصد دانشگاهی‌ها بیکارند

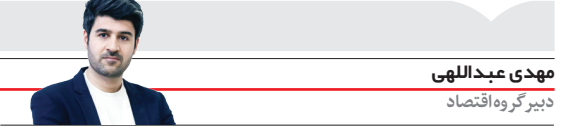
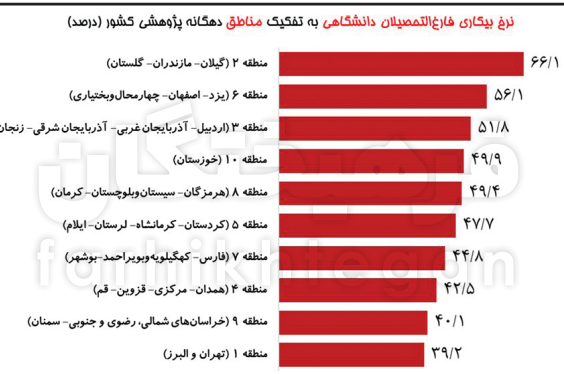
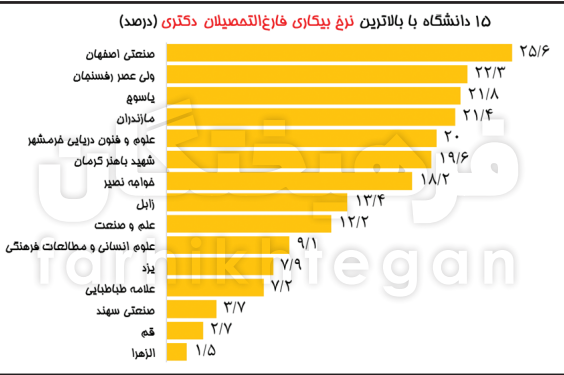
گفته شد نزدیک به ۴۰درصد بیکاران کشور را بیکاران دارای مدرک تحصلی دانشگاهی تشکیل می‌دهند؛ اما براساس پایش وزارت علوم از فارغ‌التحصیلان دانشگاهی در سطح کشور، نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی در برخی استان‌ها ارقام عجیب‌وغریبی نیز به ثبت رسانده است. براساس گزارش مذکور که در سال ۱۳۹۹ با عنوان «پایش وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور» تهیه شده، ۱۳۱ استان

بررسی‌ها نشان می‌دهد با شیوع کرونا درحالی نرخ بیکاری در ایران از ۱۰/۶درصد در زمستان سال ۹۸ به ۹/۷درصد در زمستان سال ۹۹ رسیده که این میزان در آمریکا پس از شیوع کرونا از ۳/۵درصد به ۱۳/۳درصد در نیمه اول سال ۲۰۲۰ رسیده است. طی مدت مذکور در کانادا نیز این میزان از ۵/۵ به ۱۳درصد، در استرالیا از ۵/۳ به ۶/۴درصد، در فرانسه از ۸ به ۸/۷درصد، در آلمان از ۲/۴ به ۲/۸درصد و در کره‌جنوبی نیز از ۲/۳درصد به ۳/۸درصد رسیده است.

در توضیح واکنش‌های بعضاً متفاوت نرخ بیکاری به نوسانات اقتصادی در ایران، پژوهش‌های مختلفی انجام شده است. ازجمله اینکه مرکز آمار ایران در توضیح این وضعیت بیان می‌دارد یکی از دلایل کاهش نرخ بیکاری در ایران در شرایط کروناپی، وضعیت ترکیب شغلی شاغلان کشور است؛ به‌گونه‌ای که از کل شاغلان ایران ۵۴/۶درصد مزد و حقوق‌بگیر، ۳/۷درصد کارفرما، ۳۶/۸درصد کارکن مستقل، ۴/۹درصد کارکن فامیلی بدون مزد هستند. این درحالی است که در کشوری همچون آمریکا از کل شاغلان کشور، نزدیک به ۹۴درصد مزد و حقوق‌بگیر، ۶درصد کارکن مستقل و کمتر از یک درصد نیز کارکن فامیلی بدون مزد هستند. در آلمان نیز ۹۰/۴درصد از شاغلان جزء افراد مزد و حقوق‌بگیر، در فرانسه نزدیک به ۸۸درصد، در کانادا نزدیک به ۸۵درصد، در استرالیا ۸۳/۴درصد و در کره‌جنوبی نیز بیش از ۷۵درصد شاغلان جزء افراد مزد و حقوق‌بگیر هستند. نمونه بارز وضعیت متفاوت ایران، تعداد بالای شاغلان غیررسمی کشور است، به طوری که طبق آمارهای وزارت کار، در سال‌های اخیر حدود ۷ میلیون نفر از شاغلان ایران فاقد بیمه و مزایای بازنشستگی بوده‌اند.

در توضیح این تفاوت باید گفت در اقتصادهایی که دارای بازار کار متشکل‌تری هستند سهم کارکنان مزد و حقوق‌بگیر از مجموع شاغلان در این اقتصاد بسیار بالاست، در مقایسه با اقتصادی که سهم کارکنان مزبور به‌نسبت، کمتر است. در شرایط مشابه رکودی، در اقتصادی که بازار کار متشکل‌تری دارد، افراد حتی درصورت اذست دادن شغل خود غالباً از بازار کار خارج نشده و به حالت بیکار در جست‌وجوی کار تبدیل خواهند شد (معمولاً به‌دلیل وجود سیستم‌های تأمین اجتماعی و بیمه‌های بیکاری). بنابراین تعداد بیکاران در این اقتصادها به‌دلیل تبدیل بخشی از جمعیت شاغل به بیکار افزایش می‌یابد و همچنین جمعیت غیرفعال و نرخ مشارکت اقتصادی نیز به‌دلیل عدم خروج از بازار کار بدون تغییر می‌ماند. اما در اقتصادهایی که همانند کشورمان بازار کار متشکل‌تری نداشته و درصد شاغلان مزد و حقوق‌بگیر و دارای بیمه تأمین اجتماعی کمتر است، افراد بیکارشده در حالت رکود، از جمعیت شاغل و بیکار به جمعیت غیرفعال تبدیل می‌شوند؛ چراکه ماندن در وضعیت در جست‌وجوی کار، منافی برای افراد مزبور نداشته و شاید مشمول هزینه‌هایی هم بشود. بنابراین در چنین شرایطی حتی ممکن است نرخ بیکاری با کاهش هم مواجه شود (برخلاف رکود موجود).

سیاست‌ها و برنامه‌های جمعیتی در ایران بیشتر بر پویایی رشد و حجم جمعیت متمرکز بوده و کمتر به ساختارهای سنی جمعیت، تغییرات و پیامدهای آن توجه داشته است. این درحالی است که کاهش سریع باروری در دو دهه اخیر منجر به تغییرات بنیادی در ساختار سنی جمعیت شده است. در بستر این تغییرات، فازی از تحولات جمعیتی در ایران آغاز شده است که «پنجره جمعیتی» نامیده می‌شود. پنجره جمعیتی وضعیتی موقت در ساختار جمعیتی ایران است که در سال ۱۳۸۵ بازنده و برای حدود چهاردهه طول می‌کشد. به‌عبارتی، طی ۱۵ سال اخیر بیش از دوسوم جمعیت کشور در سن کار و فعالیت یعنی سنین ۱۵ تا ۶۴ سال قرار گرفته‌اند. در این دوران، نسبت جمعیت در سنین فعالیت به حداکثر خود می‌رسد و نسبت‌های وابستگی سنی کاهش می‌یابد و درنتیجه فرصت طلایی و منحصربه‌فردی فراروی توسعه اقتصادی فراهم می‌شود. البته این وضعیت به‌صورت اتوماتیک و خودبه‌خود عمل نمی‌کند و بهره‌برداری از آن نیازمند بسترهای اقتصادی، اجتماعی، سیاستی و نهادی مناسب است، این موضوع در آمارهای رسمی کشور نیز قابل مشاهده است؛ به‌طوری‌که درحالی‌نرخ بیکاری کل نیروی کار ایران در زمستان اسمال حدود ۹/۷درصد بوده که این میزان برای جوانان ۱۵ تا ۲۴ساله کشور نزدیک به ۲۴درصد و برای فارغ‌التحصیلان دانشگاهی حدود ۳۹درصد بوده است. مقایسه نرخ بیکاری جوانان و همچنین فارغ‌التحصیلان دانشگاهی با آمارهای جهانی نشان می‌دهد نرخ بیکاری در کشورمان دربرابر میانگین جهانی است. در ادامه به‌تفصیل بیشتر به موضوع بیکاری در رشته‌های دانشگاهی، مقاطع تحصیلی و پراکنش جغرافیایی بیکاران دانشگاهی در کشور پرداخته شده است. نتایج گزارش حاضر، هشدار جدی برای سیاست‌گذاران است، چراکه در برخی رشته‌ها و مقاطع تحصیلی و استان‌های بیش از ۶۰درصد از فارغ‌التحصیلان دانشگاهی بیکار هستند. در کنار ریل‌گذاری سیاستگذار در اقتصاد کلان برای کاهش نرخ بیکاری کشور، به‌نظر می‌رسد در آموزش عالی کشور نیز: ۱- توجه بیشتر به رصد و پایش وضعیت دانشجویان و فارغ‌التحصیلان از نظر مهارت‌آموزی و اشتغال، ۲- حمایت از نهادهای و ارائه خدمات مهارت‌آموزی و شغلی به دانشجویان و فارغ‌التحصیلان، ۳- ایجاد تغییرات بنیادین در سرفصل دروس آموزشی، ۴- بازنگری دستورالعمل‌های پژوهشی حمایت از دانشجویان تحصیلات تکمیلی و ۵- ارائه آموزش‌های باکیفیت‌تر در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی باید مدنظر سیاستگذار قرار گیرد.

۹ بحران کاهش نرخ بیکاری!

براساس گزارش مرکز آمار ایران، در پایان زمستان سال ۹۹ نرخ بیکاری در کشور به ۹/۷درصد رسیده که نسبت به زمستان سال ۹۸ کاهش نزدیک به یک درصدی را نشان می‌دهد. همچنین تعداد بیکاران کشور نیز در زمستان سال ۹۹ به ۲ میلیون و ۴۷۸ هزار نفر رسیده که نزدیک به ۳۱۱ هزار نفر کمتر از تعداد بیکاران زمستان ۹۸ است.

در نگاه اول همه‌چیز عالی به‌نظر می‌رسد، چراکه نرخ بیکاری زمستان سال ۹۹ کمترین مقدار نرخ بیکاری ایران در چنددهه اخیر است، اما نگاهی به دیگر شاخص‌های اشتغال و بیکاری نشان می‌دهد نتنها نباید از کاهش نرخ بیکاری زمستان سال ۹۹ خوشحال شد، بلکه باید نگران این وضعیت نیز باشیم. موضوع از این قرار است که کاهش نرخ بیکاری کشور درحالی رخ داده که اولاً تعداد شاغلان کشور در زمستان سال ۹۹ حدود ۲۳ میلیون و ۱۳۵ هزار نفر بوده که این تعداد نسبت به زمستان سال ۹۸ بیش از ۳۰۰ هزار نفر کاهش نشان می‌دهد.

مورد دوم اینکه، یکی دیگر از دلایل اصلی کاهش نرخ بیکاری، کاهش نرخ مشارکت اقتصادی است؛ به طوری که در زمستان سال جاری تعداد جمعیت فعال (بیکار و شاغل) کشور درحالی با کاهش ۶۱۱ هزار نفری از ۲۶ میلیون و ۲۲۳ هزار نفر به ۲۵ میلیون و ۶۱۲ هزار نفر رسیده که در همین مدت، جمعیت غیرفعال کشور (نه شاغل و نه در جست‌وجوی کار) از ۳۵ میلیون و ۶۹۲ نفر در زمستان ۹۸ با افزایش یک میلیون و ۳۰۸ هزار نفری به بیش از ۳۷ میلیون نفر در زمستان ۹۹ رسیده است. مجموع دو مولفه تعداد شاغلان و کاهش جمعیت فعال حکایت از این موضوع دارد که کاهش نرخ بیکاری در کشور نه به‌واسطه برنامه‌ریزی دولت، بلکه درنتیجه پیامدهای شیوع ویروس کرونا و سایر مخاطرات اقتصاد کلان رخ داده است. برای فهم بیشتر ناخوشایند بودن کاهش نرخ بیکاری در کشور کافی است یک مقایسه آماری بین نرخ بیکاری در قبل و بعد از شیوع ویروس کرونا در ایران یا کشورهای دیگر داشته باشیم.

